LAW, POLICY AND SOCIETY ПРАВО, ПОЛИТИКА И ОБЩЕСТВО - HUQUQ, SIYOSAT VA JAMIYAT
ILMIY-TAHLILIY JURNAL
Issue - 11(2026) / ISSN 3030-3052 Available at www.uznauka.uz

MA’NAVIY ZARARNI QOPLASH MAJBURIYATIDAN OZOD BO‘LISHNING FUQAROLIK-HUQUQIY ASOSLARI

Ergashev Javohir Qahramon o‘g‘li

Toshkent davlat yuridik universiteti Biznes huquqi va sud himoyasi fakulteti 1-bosqich talabasi

Elektron pochta: ilmiyizlanuvchi@gmail.com

Annotatsiya. *Mazkur maqolada O‘zbekiston Respublikasi fuqarolik qonunchiligida ma’naviy zararni qoplash instituti, uning huquqiy tabiati hamda ma’naviy zarar yetkazganlik uchun javobgarlikdan ozod bo‘lish asoslari ilmiy-huquqiy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda Konstitutsiya, Fuqarolik kodeksi, Fuqarolik protsessual kodeksi hamda Oliy sud Plenumining 2000-yil 28-apreldagi 7-sonli va 2025-yil 24-noyabrdagi 21-sonli qarorlari o‘rganildi. Ma’naviy zarar undirish uchun zarur huquqiy shartlar, aybdan qat’i nazar javobgarlik yuzaga keladigan holatlar, isbot yukining taqsimlanishi, javobgarning himoya vositalari va sudning kompensatsiya miqdorini belgilashdagi vakolatlari ochib beriladi.*

Kalit so‘zlar: *ma’naviy zarar; fuqarolik-huquqiy javobgarlik; zarar yetkazuvchi; ayb; sababiy bog‘lanish; kompensatsiya; javobgarlikdan ozod bo‘lish; shaxsiy nomulkiy huquqlar; sud himoyasi; oqilonalik va adolatlilik; 21-sonli Plenum qarori.*

ГРАЖДАНСКО-ПРАВОВЫЕ ОСНОВАНИЯ ОСВОБОЖДЕНИЯ ОТ ОБЯЗАННОСТИ ВОЗМЕЩЕНИЯ МОРАЛЬНОГО ВРЕДА

Эргашев Жавохир Кахрамон угли

Студент 1 курса факультета бизнес-права и судебной защиты

Ташкентского государственного юридического университета

Электронная почта: ilmiyizlanuvchi@gmail.com

LAW, POLICY AND SOCIETY ПРАВО, ПОЛИТИКА И ОБЩЕСТВО - HUQUQ, SIYOSAT VA JAMIYAT
ILMIY-TAHLILIY JURNAL
Issue - 11(2026) / ISSN 3030-3052 Available at www.uznauka.uz

Аннотация. В статье с научно-правовых позиций анализируются институт компенсации морального вреда в гражданском законодательстве Республики Узбекистан, его правовая природа и основания освобождения от ответственности за причинение морального вреда. Изучены Конституция, Гражданский кодекс, Гражданский процессуальный кодекс, а также постановления Пленума Верховного суда № 7 от 28 апреля 2000 года и № 21 от 24 ноября 2025 года. Раскрываются условия, необходимые для взыскания морального вреда, случаи ответственности независимо от вины, распределение бремени доказывания, средства защиты ответчика и полномочия суда при определении размера компенсации.

Ключевые слова: моральный вред; гражданско-правовая ответственность; причинитель вреда; вина; причинно-следственная связь; компенсация; освобождение от ответственности; личные неимущественные права; судебная защита; разумность и справедливость; постановление Пленума № 21.

CIVIL-LAW GROUNDS FOR EXEMPTION FROM THE OBLIGATION TO COMPENSATE MORAL DAMAGE

Ergashev Javohir Qahramon ugli
First-year student, Faculty of Business Law and Judicial Protection, Tashkent State University of Law
E-mail: ilmiyizlanuvchi@gmail.com

Abstract. The article analyses, from a scientific and legal perspective, the institution of compensation for moral damage in the civil legislation of the

Issue - 11(2026) / ISSN 3030-3052 Available at www.uznauka.uz

Republic of Uzbekistan, its legal nature and the grounds for exemption from liability for causing moral damage. The study covers the Constitution, the Civil Code, the Civil Procedure Code and the Resolutions of the Plenum of the Supreme Court No. 7 of 28 April 2000 and No. 21 of 24 November 2025. The article examines the legal conditions required to recover moral damage, the cases of liability irrespective of fault, the allocation of the burden of proof, the defence tools available to the defendant and the powers of the court in determining the amount of compensation.

Keywords: moral damage; civil liability; tortfeasor; fault; causation; compensation; exemption from liability; personal non-property rights; judicial protection; reasonableness and fairness; Plenum Resolution No. 21.

KIRISH. Huquqiy demokratik davlatda insonning sha’ni, qadr-qimmati, shaxsiy daxlsizligi va boshqa nomoddiy ne’matlarini himoya qilish huquq tizimining ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Konstitutsiyaning 13-moddasida inson, uning hayoti, erkinligi, sha’ni, qadr-qimmati va boshqa ajralmas huquqlari oliy qadriyat sifatida e’tirof etilgan [1]. Konstitutsiyaning 26, 27 va 31-moddalarida ham shaxsiy nomulkiy huquqlarning kafolatlari mustahkamlangan [1]. Shaxsning huquqlari faqat uning mol-mulki yoki iqtisodiy manfaatlarini himoya qilish bilan cheklanmaydi. Insonning ruhiy osoyishtaligi, ijtimoiy obro‘si, shaxsiy hayoti va jamiyatdagi mavqei ham huquqiy muhofazaga muhtoj. Mazkur ehtiyoj fuqarolik huquqida ma’naviy zararni qoplash institutining shakllanishi va rivojlanishiga sabab bo‘lgan [2].

Muammoning dolzarbligi ikki omil bilan belgilanadi. Birinchidan, raqamli muhitda obro‘ga putur yetkazish, shaxsiy sirni oshkor qilish, tasvirdan ruxsatsiz

Issue - 11(2026) / ISSN 3030-3052 Available at www.uznauka.uz

foydalanish holatlari keskin ko‘paydi. Ikkinchidan, amaliyotda ma’naviy zarar undirish talablari ba’zan yetarli huquqiy va daliliy asoslantirilmagan holda ilgari surilishi mumkin. Bunday vaziyatlarda javobgar o‘z huquq va qonuniy manfaatlarini himoya qilish, da’voning asossizligini ko‘rsatish hamda qonunda nazarda tutilgan hollarda kompensatsiya majburiyatidan ozod bo‘lish huquqiga ega [3].

Mazkur masalada 2025-yil 24-noyabrdagi 21-sonli Plenum qarori alohida ahamiyat kasb etadi [5]. Ushbu qaror “Shaxsiy nomulkiy huquqlar va boshqa nomoddiy ne’matlarni himoya qilish to‘g‘risidagi qonunchilikni sudlar tomonidan qo‘llash amaliyoti haqida” deb nomlanadi. U 2000-yildagi 7-sonli qarorni [4] bekor qilmaydi (21-sonli qarorning 22-bandida 7-sonli qarorga havola saqlanib qolgan), balki uni to‘ldiradi va zamonaviy, xususan raqamli munosabatlarga tatbiq etadi.

Tadqiqotning maqsadi — fuqarolik qonunchiligi va 2025-yilgi Plenum amaliyoti asosida ma’naviy zararni qoplash majburiyatining vujudga kelish shartlarini aniqlash, undan ozod bo‘lishning huquqiy asoslarini tahlil qilish va javobgarning sudda himoyalanish imkoniyatlariga doir ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqishdan iborat.

ASOSIY QISM (MUHOKAMA VA NATIJA). Tadqiqot davomida formal-yuridik, tizimli tahlil, qiyosiy-huquqiy, mantiqiy tahlil va huquqiy normalarni sharhlash metodlaridan foydalanildi. Formal-yuridik metod orqali Fuqarolik kodeksining ma’naviy zararni qoplashga oid normalari, xususan 99-100, 1021 va 1022-moddalari o‘rganildi. Tizimli tahlil metodi yordamida ma’naviy zarar instituti zarar yetkazish oqibatidagi majburiyatlar, shaxsiy nomulkiy huquqlarni himoya qilish va fuqarolik-huquqiy javobgarlik bilan uzviy

LAW, POLICY AND SOCIETY ПРАВО, ПОЛИТИКА И ОБЩЕСТВО - HUQUQ, SIYOSAT VA JAMIYAT
ILMIY-TAHLILIY JURNAL
Issue - 11(2026) / ISSN 3030-3052 Available at www.uznauka.uz

bog‘liqlikda tahlil qilindi [2]. Qiyosiy-huquqiy yondashuv orqali umumiy javobgarlik qoidalari (ayb mavjud bo‘lganda qoplash) bilan aybdan qat’i nazar javobgarlik yuzaga keladigan istisno holatlar, shuningdek 2000-yilgi 7-sonli qaror bilan 2025-yilgi 21-sonli qaror o‘zaro taqqoslandi [4; 5].

Tadqiqot savollari: (1) ma’naviy zarar undirish uchun qanday huquqiy shartlar zarur? (2) Ayb qanday ahamiyatga ega va qachon aybsiz ham javobgarlik yuzaga keladi? (3) 21-sonli qaror isbot yuki va dalillarni qanday taqsimlaydi? (4) Javobgar qanday dalillar bilan himoyalanishi mumkin? (5) Sud kompensatsiya miqdorini qaysi mezonlar asosida belgilaydi?

Ma’naviy zarar tushunchasi va uning huquqiy tabiati. Ma’naviy zarar — shaxsning nomoddiy manfaatlariga yetkazilgan salbiy ta’sir natijasida yuzaga keladigan jismoniy yoki ruhiy azoblar. U quyidagi holatlarda namoyon bo‘lishi mumkin: sha’n va qadr-qimmatni kamsitish; obro‘ga putur yetkazuvchi ma’lumotlarni tarqatish; shaxsiy yoki oilaviy sirning oshkor etilishi; tasvirdan, ism-sharifdan, shaxsga doir ma’lumotlardan ruxsatsiz foydalanish; noqonuniy ravishda erkinlikdan mahrum qilish; sog‘liqqa zarar yetkazish; raqamli muhitda ta’qib, deepfake, tuhmat va haqorat [5].

Ma’naviy zararning asosiy xususiyati — uni moddiy zarar kabi aniq iqtisodiy qiymatda o‘lchash qiyinligi. Shu sababli qonunchilik ma’naviy zararni pul shaklida qoplashni belgilagan bo‘lsa-da, uning miqdorini aniqlashda sudga baholash vakolatini beradi (FK 1022-moddasi) [2].

21-sonli qarorning 2-bandida shaxsiy nomulkiy huquqlar ro‘yxati aniqlashtirildi: hayot va sog‘liq; shaxsiy daxlsizlik; xususiy hayot daxlsizligi; shaxsiy va oilaviy sir; ism-sharifga bo‘lgan huquq; tasvirga bo‘lgan huquq; shaxsga doir ma’lumotlarni himoya qilish huquqi; mualliflik huquqi; sha’n va

LAW, POLICY AND SOCIETY ПРАВО, ПОЛИТИКА И ОБЩЕСТВО - HUQUQ, SIYOSAT VA JAMIYAT
ILMIY-TAHLILIY JURNAL
Issue - 11(2026) / ISSN 3030-3052 Available at www.uznauka.uz

qadr-qimmat; ishchanlik obro‘si va tug‘ma yoki qonunga ko‘ra tegishli boshqa nomoddiy ne’matlar. Bu ro‘yxatning kengayishi ma’naviy zarar talablarining huquqiy asosini ham kengaytiradi [5].

Javobgarlikning vujudga kelish shartlari. Umumiy yondashuvda to‘rtta shart muhim: (1) huquqqa xilof xatti-harakat yoki harakatsizlik; (2) ma’naviy zarar (jismoniy yoki ruhiy azob) mavjudligi; (3) sababiy bog‘lanish; (4) ayb. FK 1021-moddasiga ko‘ra, umumiy qoida tariqasida ma’naviy zarar uni yetkazuvchining aybi mavjud bo‘lgan taqdirda qoplanadi [2].

21-sonli qarorning 4-bandida sudlar ushbu shartlarga qo‘shimcha ravishda quyidagilarni ham aniqlashi lozimligi belgilandi: buzilgan huquqning aniq turi; aralashuv fakti; shaxsning roziligi mavjudligi yoki yo‘qligi (agar rozilik talab qilinsa); oqibatlarning xususiyati va og‘irligi; aybdorning ma’lumotdan foydalanish maqsadi (tijorat, siyosiy yoki shaxsiy manfaat) [5].

Har qanday noxush munosabat avtomatik ravishda javobgarlikni keltirib chiqarmaydi. Qonun doirasidagi tanqid, bahsli fikr, subyektiv baho — agar u haqorat shaklida ifodalanmagan bo‘lsa — o‘z-o‘zidan ma’naviy zarar uchun asos bo‘lmaydi. 21-sonli qarorning 30-bandida ham shu qoida tasdiqlangan [5].

Ozod bo‘lish asoslarining tasnifi. Ilmiy jihatdan ikki holatni farqlash lozim: (A) javobgarlikning umuman vujudga kelmasligi — yuqoridagi to‘rtta shartdan birortasi yo‘q; (B) javobgarlik shartlari mavjud bo‘lsa-da, qonunda nazarda tutilgan ozod qiluvchi asos mavjudligi.

Tasnif: 1) noqonuniy xatti-harakat yo‘q — javobgar qonun doirasida harakat qilgan, rozilik bo‘lgan, zaruriy mudofaa yoki oxirgi zarurat holati mavjud. 2) Ma’naviy zarar isbotlanmagan — azobning mavjudligi yoki og‘irligi dalillar bilan tasdiqlanmagan. 3) Sababiy bog‘lanish yo‘q — azob boshqa sabablar oqibati. 4)

LAW, POLICY AND SOCIETY ПРАВО, ПОЛИТИКА И ОБЩЕСТВО - HUQUQ, SIYOSAT VA JAMIYAT
ILMIY-TAHLILIY JURNAL
Issue - 11(2026) / ISSN 3030-3052 Available at www.uznauka.uz

Ayb yo‘q — umumiy qoida bo‘yicha javobgarlikka asos yo‘q, lekin 1021-modda 2-qismidagi istisnolar bundan mustasno [2]. 5) Ma’lumot haqiqatga mos — FK 100-moddasi bo‘yicha obro‘ga putur yetkazuvchi, lekin haqiqatga mos ma’lumot tarqatish ma’naviy zarar uchun asos bo‘lmaydi [2]. Bunda shaxsiy sirni oshkor qilish holatlari alohida baholanadi: 21-sonli qarorga ko‘ra, shaxsiy sirni oshkor qilish hatto ma’lumot haqiqatga mos bo‘lsa ham huquqbuzarlik bo‘lishi mumkin [5].

Ma’naviy azoblar faqat tibbiy hujjatlar bilan tasdiqlanishi shart degan xulosa noto‘g‘ri. Sud azoblarning xususiyatini ishdagi barcha dalillar majmuasi asosida baholaydi [3].

Aybdan qat’i nazar qoplanadigan holatlar. FK 1021-moddasi 2-qismi va 21-sonli qarorning 22-bandida tasdiqlanganidek, sha’n, qadr-qimmat va ishchanlik obro‘siga putur yetkazuvchi ma’lumotlar tarqatilishi natijasida yetkazilgan ma’naviy zarar aybdan qat’i nazar qoplanadi [2; 5]. Shuningdek: (1) fuqaroning hayoti va sog‘lig‘iga oshiqcha xavf manbai tomonidan zarar yetkazilganda; (2) fuqaro qonunga xilof ravishda hukm qilingan, jinoiy javobgarlikka tortilgan, ehtiyot chorasi qo‘llangan, ma’muriy jazoga tortilgan yoki noqonuniy ushlab turilgan bo‘lsa; (3) qiynoqqa solish, shafqatsiz, g‘ayriinsoniy yoki qadr-qimmatni kamsituvchi muomala qo‘llangan bo‘lsa; (4) qonunda nazarda tutilgan boshqa holatlarda ham aybsiz javobgarlik yuzaga keladi [2]. Demak, “aybim yo‘q” degan pozitsiya mutlaq himoya vositasi emas.

21-sonli qarorning himoya strategiyasiga ta’siri: isbot yuki va dalillar. 21-sonli qarorning 28-bandiga ko‘ra, FPK 72-moddasiga muvofiq har bir taraf o‘z talab va e’tirozlariga asos qilib ko‘rsatayotgan holatlarni isbotlashi shart [3; 5]. Biroq tarqatilgan ma’lumotlarning haqiqatga muvofiqligini isbotlash yuki FK 100-

LAW, POLICY AND SOCIETY ПРАВО, ПОЛИТИКА И ОБЩЕСТВО - HUQUQ, SIYOSAT VA JAMIYAT
ILMIY-TAHLILIY JURNAL
Issue - 11(2026) / ISSN 3030-3052 Available at www.uznauka.uz

moddasiga ko‘ra javobgar zimmasiga yuklatiladi [2]. Bu javobgar uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega: da’vogar ma’lumot yolg‘onligini isbotlashga majbur emas, javobgar uning rostligini isbotlashi kerak.

21-sonli qarorning 29-bandida raqamli dalillar ro‘yxati kengaytirildi: video va audio yozuvlar, shu jumladan elektron shakldagi fayllar; internet, ijtimoiy tarmoqlar, messenjerlardagi nashrlar mazmunini aks ettiruvchi skrinshotlar; veb-sayt, blog, ijtimoiy tarmoq sahifalari kontentlari; tarqatilganligini tasdiqlovchi guvoh ko‘rsatmalari; lingvistika, axborot texnologiyalari, raqamli kriminalistika, biometriya sohasidagi mutaxassis tushuntirishlari yoki ekspertiza xulosalari [5]. Notarius tomonidan tasdiqlangan raqamli dalillar FPK 75-moddasiga ko‘ra qo‘shimcha isbotlashni talab qilmaydi, agar notarial harakat belgilangan tartibda amalga oshirilgan bo‘lsa [3].

Amaliy xulosa javobgar uchun: yozishmalar, skrinshotlar, audio-video yozuvlarni o‘z vaqtida saqlash va notarial tasdiqlashni so‘rash; ma’lumotning haqiqatga muvofiqligini tasdiqlovchi hujjatlarni tayyorlash; zarur hollarda lingvistik ekspertiza tayinlashni so‘rash; tarqatish fakti, auditoriya ko‘lami va oqibatlarni alohida tekshirish.

21-sonli qarorning 26-bandida lozim javobgar doirasi ham aniqlashtirildi: muallif va tarqatgan shaxs javobgar bo‘ladi; muallif ko‘rsatilmagan bo‘lsa, OAV tahririyati (egasi); ijtimoiy tarmoq sahifasi, blog yoki kanal egasi (bloger) ma’lumotning ishonchliligini tekshirish va yolg‘on materialni darhol o‘chirish majburiyatiga ega [5; 6].

Sudda himoya vositalari. Javobgar: da’vo arizasidagi talab va vajlarni batafsil o‘rganishi; da’vogarning dalillarini tahlil qilishi; voqea tafsilotlarini tasdiqlovchi hujjatlar, yozishmalar, audio va videoyozuvlarni saqlashi; guvohlar

LAW, POLICY AND SOCIETY ПРАВО, ПОЛИТИКА И ОБЩЕСТВО - HUQUQ, SIYOSAT VA JAMIYAT
ILMIY-TAHLILIY JURNAL
Issue - 11(2026) / ISSN 3030-3052 Available at www.uznauka.uz

ko‘rsatmalarini baholashi; zarur hollarda ekspert xulosalariga munosabat bildirishi; sudga yozma e’tiroz va iltimosnomalar taqdim etishi mumkin [3]. 21-sonli qarorning 34-bandida ta’minlash choralari ham kengaytirildi: bahsli ma’lumotni tarqatishni vaqtincha taqiqlash, veb-sahifa yoki akkauntga kirishni bloklash, shaxsga doir ma’lumotlarni qayta ishlashni to‘xtatish [3; 5; 7].

Miqdorni kamaytirish imkoniyati. FK 1022-moddasiga muvofiq, miqdor sud tomonidan belgilanadi. Bunda azoblarning xususiyati; zarar yetkazilgan haqiqiy holatlar; jabrlanuvchining individual xususiyatlari; ayb darajasi; oqilonalik va adolatlilik hisobga olinadi [2]. 21-sonli qarorning 22-bandida ushbu mezonlar konkretlashtirildi: materialning mazmuni va mohiyati; OAV yoki aniq shaxsning aybi darajasi; auditoriya soni; da’vogarning jamiyatdagi mavqei; so‘z erkinligi va obro‘ni himoya qilish o‘rtasidagi muvozanatning buzilishi; e’tiborga loyiq boshqa holatlar [5]. Da’vogarning talab qilgan summasi avtomatik ravishda qanoatlantirilmaydi [8]. Ma’naviy zarar mavjudligini inkor etish bilan uning miqdoriga e’tiroz bildirish — ikki xil himoya usuli.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, ma’naviy zarar institutining asosiy vazifasi shaxsning nomoddiy huquqlari va qonun bilan qo‘riqlanadigan manfaatlarini samarali himoya qilishdan iborat. Shu bilan birga, mazkur institutdan asossiz moddiy manfaat olish vositasi sifatida foydalanilishining oldini olish ham huquqiy adolatning muhim shartidir. Bu borada ikkita manfaat o‘rtasida muvozanat ta’minlanishi lozim: jabrlanuvchining buzilgan huquqlarini tiklash huquqi va javobgarning faqat qonunda belgilangan asoslar mavjud bo‘lgan taqdirdagina javobgarlikka tortilishi.

21-sonli qaror ushbu muvozanatni raqamli muhitga ko‘chirdi. Bir tomondan, jabrlanuvchiga keng himoya vositalari berildi: raddiya e’lon qilish, ma’lumotni

LAW, POLICY AND SOCIETY ПРАВО, ПОЛИТИКА И ОБЩЕСТВО - HUQUQ, SIYOSAT VA JAMIYAT
ILMIY-TAHLILIY JURNAL
Issue - 11(2026) / ISSN 3030-3052 Available at www.uznauka.uz

o‘chirish yoki bloklash, unutish huquqi, da’voni ta’minlash choralari. Ikkinchi tomondan, javobgar uchun ham aniq himoya mezonlari belgilandi: fikr va haqoratni farqlash, ma’lumotning haqiqatga muvofiqligini isbotlash tartibi, lozim javobgarni aniqlash, miqdorni belgilashda auditoriya va ayb darajasini hisobga olish [5].

Amaliy vaziyat tahlili. Fuqaro A ijtimoiy tarmoqda fuqaro B haqida salbiy fikr bildiradi. Fuqaro B sha’ni kamsitilganini ta’kidlab, A dan 50 million so‘m ma’naviy zarar undirishni talab qiladi. 21-sonli qaror asosida sud quyidagilarni aniqlashi kerak: (1) fikr haqoratli shakldami yoki qonuniy tanqidmi? (2) Ma’lumotlar haqiqatga mos keladimi — buni javobgar isbotlashi kerak. (3) Ma’lumotlar tarqatilganmi, auditoriya qancha? (4) Azoblar ish holatlariga mos keladimi? (5) Sababiy bog‘lanish bormi? (6) Summa oqilonalik va adolatlilikka mos keladimi? Agar A ning fikri qonuniy tanqid bo‘lsa, talab rad etilishi mumkin. Aksincha, haqiqatga mos kelmaydigan obro‘sizlantiruvchi ma’lumotlar tarqatilgan bo‘lsa, javobgarlik FK 1021-moddasi 2-qismi va 21-sonli qarorning 22-bandi asosida — aybdan qat’i nazar — baholanadi [2; 5]. Bunda ham miqdor avtomatik 50 million so‘m bo‘lmaydi.

Muallifning ilmiy-amaliy takliflari. Birinchidan, ma’naviy zarar ishlarida da’vo talabi, xatti-harakat, sababiy bog‘lanish va ayb masalalarini alohida tahlil qilish amaliyotini izchil qo‘llash lozim. Ikkinchidan, 21-sonli qarorda belgilangan mezonlar asosida miqdorni belgilash amaliyotini umumlashtirish maqsadga muvofiq [5]. Uchinchidan, javobgarlarning protsessual huquqlari, xususan dalillar taqdim etish, lingvistik ekspertiza so‘rash va miqdorga e’tiroz bildirish imkoniyatlari to‘g‘risida huquqiy xabardorlikni oshirish zarur [3]. To‘rtinchidan, raqamli dalillarni (skrinshot, notarial tasdiqlash) o‘z vaqtida mustahkamlash

LAW, POLICY AND SOCIETY ПРАВО, ПОЛИТИКА И ОБЩЕСТВО - HUQUQ, SIYOSAT VA JAMIYAT
ILMIY-TAHLILIY JURNAL
Issue - 11(2026) / ISSN 3030-3052 Available at www.uznauka.uz

madaniyatini shakllantirish kerak. Beshinchidan, suiiste'molning oldini olish bilan bir qatorda, haqiqatan ham zarar ko'rgan shaxslarning huquqlarini samarali himoya qilishga xizmat qiladigan muvozanatli sud amaliyotini rivojlantirish kerak.

XULOSA. Ma'naviy zararni qoplash instituti fuqarolik huquqida insonning nomoddiy huquqlari va manfaatlarini himoya qilishning muhim vositasi hisoblanadi. Biroq ma'naviy zarar undirish har qanday nizoning avtomatik huquqiy oqibati emas. FK 1021-moddasida umumiy qoida sifatida ayb mavjud bo'lishi belgilangan, lekin obro'ga putur yetkazish kabi holatlarda aybdan qat'i nazar kompensatsiya to'lanishi shartligi mustahkamlangan. Bu qoida 21-sonli qarorning 22-bandida ham tasdiqlangan [2; 5]. FK 1022-moddasi va 21-sonli qaror kompensatsiya miqdorini belgilashda azoblarning xususiyati, zarar yetkazilgan haqiqiy holatlar, ayb darajasi, auditoriya ko'lami, da'vogarning mavqei hamda oqilonalik va adolatlilik mezonlarini hisobga olishni nazarda tutadi.

Ma'naviy zarar to'lash majburiyatidan qonuniy asoslarda ozod bo'lish uchun javobgar o'zining xatti-harakatida huquqqa xiloflik yoki ayb mavjud emasligini, ma'naviy zarar va sababiy bog'lanish tegishli darajada asoslantirilmaganini, ma'lumotning haqiqatga muvofiqligini yoxud qonunda nazarda tutilgan boshqa holatlarni dalillar bilan ko'rsatishi mumkin. Biroq aybdan qat'i nazar javobgarlik yuzaga keladigan vaziyatlarda faqat ayb yo'qligini ta'kidlash yetarli bo'lmaydi.

Yakuniy ilmiy xulosa: ozod bo'lishning eng muhim sharti — javobgarning shunchaki to'lashni istamasligi emas, balki da'vo talabining qonuniy asoslari mavjud emasligini yoki javobgarlikdan ozod qiluvchi holatlarni huquqiy jihatdan asoslab berishidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

LAW, POLICY AND SOCIETY ПРАВО, ПОЛИТИКА И ОБЩЕСТВО - HUQUQ, SIYOSAT VA JAMIYAT
ILMIY-TAHLILIY JURNAL
Issue - 11(2026) / ISSN 3030-3052 Available at www.uznauka.uz

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. 2023-yil 30-aprel kuni referendum orqali qabul qilingan yangi tahrir. 13, 26, 27, 31-moddalar.

2. O‘zbekiston Respublikasining Fuqarolik kodeksi. Birinchi va ikkinchi qismlar. 1995-1996-yillar. Xususan, 99-100, 985, 989, 1021-1022-moddalar.

3. O‘zbekiston Respublikasining Fuqarolik protsessual kodeksi. Xususan, 71, 72, 75, 105-106, 189-moddalar.

4. O‘zbekiston Respublikasi Oliy sudi Plenumining 2000-yil 28-apreldagi 7-sonli “Ma’naviy zararni qoplash haqidagi qonunlarni qo‘llashning ayrim masalalari to‘g‘risida”gi qarori.

5. O‘zbekiston Respublikasi Oliy sudi Plenumining 2025-yil 24-noyabrdagi 21-sonli “Shaxsiy nomulkiy huquqlar va boshqa nomoddiy ne’matlarni himoya qilish to‘g‘risidagi qonunchilikni sudlar tomonidan qo‘llash amaliyoti haqida”gi qarori. Xususan, 2, 4, 21-22, 26, 28-30-bandlari.

6. O‘zbekiston Respublikasining “Ommaviy axborot vositalari to‘g‘risida”gi Qonuni. 34-modda.

7. O‘zbekiston Respublikasining “Axborotlashtirish to‘g‘risida”gi Qonuni. 12-1-modda.

8. O‘zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi rasmiy axborot materiallari. Ma’naviy zarar miqdori qanday belgilanadi?, 2024-yil 7-noyabr.